

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ДО ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИХ СИСТЕМ ПРОТИДІІ ТЕРОРИЗМУ

Анотація

В аналітичній записці здійснено аналіз діяльності міжнародних організацій у контексті розширення кола суб'єктів загальнодержавних систем протидії тероризму за рахунок залучення до них громадянського суспільства. Розглянуто також досвід іноземних держав (на прикладі США і Ізраїлю як країн, що найбільш постраждали від проявів тероризму) щодо реалізації ними конкретних практичних дій у цьому напрямку.

За оцінками фахівців¹, рівень терористичної загрози у світі постійно зростає, при цьому невпинно розширюється географія тероризму, збільшується кількість жертв терористичних актів, діяльність терористичних організацій призводить до зростання відчуття незахищеності та невпевненості серед населення. Протидіяти цій загрозі стає дедалі важче.

З початку збройної агресії РФ проти України та підтримки нею терористичної діяльності незаконних збройних формувань «ДНР/ЛНР» на території України, ця проблема набула значної актуальності і для нашої країни. Відповідно до Глобального індексу тероризму, який щорічно розраховується експертами Сіднейського університету (Австралія), якщо у 2012 р. Україна займала 56-е місце серед 158 країн, то у 2017 р. – вже 17-е місце серед 163 країн².

В умовах зростання терористичної загрози на глобальному рівні перед країнами цивілізованого світу постає важливе завдання зміцнення загальнодержавних систем протидії тероризму (далі - ЗСПТ). У контексті цього дослідження під такою системою розуміється сукупність наступних елементів:

- антитерористичне законодавство та система правосуддя;
- діяльність правоохоронних органів і спеціальних служб (як розвідувальних, так і контррозвідувальних), задіяних у сфері забезпечення зовнішньої і внутрішньої безпеки;
- робота спеціальних антитерористичних груп;
- створення національних антитерористичних центрів;
- опрацювання комплексу заходів з протидії екстремізму;
- розробка та проведення антитерористичних операцій;
- робота служб, зайнятих ліквідацією наслідків терактів;
- сприяння з боку ЗМІ в антитерористичній роботі;

¹ Аналітична доповідь «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/aktualniPitannya_press-1c1ef.pdf

² Global Terrorism Index 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>

відповідна матеріально-технічна база (досконалі засоби зв'язку, комп'ютерні технології, високоякісні сучасні транспортні та інфраструктурні елементи)³.

Разом з тим, як свідчить аналіз терористичних актів, що мали місце в останні роки, задіяння у ЗСПТ лише спеціальних служб та правоохоронних органів не завжди виявляється ефективним. Та й законодавча база у сфері протидії тероризму потребує постійного оновлення та адаптації до нових форм діяльності терористичних організацій.

У цій ситуації доцільним виглядає зміцнення ЗСПТ за рахунок залучення інститутів громадянського суспільства та окремих громадян не лише до розробки комплексних концепцій протидії тероризму, але й до безпосередньої участі у проведенні антитерористичних заходів (надання допомоги спеціальним службам і правоохоронним органам у виявленні ознак підготовки терористичних актів, охороні громадського порядку тощо). Громадянське суспільство має бути головною опорою існуючої влади, а взаємодія між ними - запорукою забезпечення принципів демократії, пріоритету прав і свобод людини і громадянина. Громадянське суспільство зацікавлене у забезпеченні високого рівня безпеки у країні. З іншого боку, формування у громадян неприйняття ідеології тероризму, нестерпного ставлення до терористичних проявів у суспільстві, заохочення до співпраці з уповноваженими органами з питань протидії тероризму є завданням держави (у т.ч. шляхом проведення інформаційно-роз'яснювальних заходів).

Досвід міжнародних організацій

Події 11 вересня 2001 р. у США призвели до переорієнтації діяльності багатьох міжнародних дослідницьких, безпекових, благодійних та інших організацій на тематику боротьби з тероризмом. Наприклад, Міжнародний неурядовий центр підготовки кадрів і досліджень (зі штаб-квартирою у

³ Матеріали «круглого столу» «Загальнодержавна система боротьби з тероризмом: проблеми розвитку та правового забезпечення», проведеного в АТЦ при СБУ (м. Київ, 10 вересня 2010 р.).

Великій Британії)⁴ займається підтримкою інститутів громадянського суспільства по всьому світу для зміцнення його ролі як актора суспільно-політичних відносин. Однією з ключових сфер такої інтеграції сил центр визначив антитерористичну роботу. За задумом організації, серед населення необхідно не тільки проводити просвітницьку діяльність, а й залучати громадян до розробки антитерористичних заходів. Активна громадянська позиція має на увазі не лише сприяння владі у формі мовчазної згоди з діями, але й конкретну допомогу в так званій «війні з терором», яку сьогодні ведуть США, Велика Британія, Ізраїль та інші країни цивілізованого світу.

Благодійна організація «Незалежна зона» (зі штаб-квартирою у США)⁵ є майданчиком для співпраці і поєднання зусиль для американських і зарубіжних неурядових фондів, програм та інших структур. Її експерти вважають, що для повноцінної і ефективної життєдіяльності всіх державних інституцій необхідно виховання активних громадян, які бажають спільними зусиллями будувати відкрите, справедливе і здорове суспільство. З таких позицій організація підходить до можливості сприяння громадянами антитерористичній діяльності держави. У 2004 р. «Незалежна зона» випустила довідник «Керівництво з боротьби з тероризмом: заходи», щоб допомогти некомерційним організаціям і фондам ознайомитися з новими вимогами, які висуваються владою США до їх роботи з метою запобігання фінансуванню терористичних груп і ненавмисного пособництва. Цей довідник містить ключові положення федерального антитерористичного законодавства, а також списки осіб і організацій, фінансові операції з якими можуть виявитися ризикованими з точки зору пособництва тероризму.

У березні 2007 р. Бюро демократичних інститутів і прав людини (далі – БДІПЛ) Організації з безпеки і співробітництва в Європі за результатами наради на тему «Роль громадянського суспільства у запобіганні тероризму»⁶ сформулювало низку рекомендацій у цій сфері як для держав-учасниць

⁴ INTRAC for civil society. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.intrac.org/who-we-are/our-history/>

⁵ Independent Sector. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://independentsector.org/>

⁶ The Role of Civil Society in Preventing Terrorism. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/odihr/25142?download=true>

ОБСЄ, там і для представників громадянського суспільства. Серед цих рекомендацій, зокрема, такі:

будувати справжнє партнерство з громадянським суспільством і спиратися на його знання і досвід;

створювати офіційні засоби і канали зв'язку з громадянським суспільством на національному та місцевому рівнях; вивчати сфери можливої взаємовигідної співпраці з ним;

проводити регулярні навчальні програми та тренінги з культурно-етнічного різноманіття і прав людини для співробітників правоохоронних органів власними силами і спільно з громадянським суспільством;

сприяти створенню «безпечного простору» для відкритих дискусій і висловлювання різних точок зору щодо першопричин тероризму, антитерористичної політики та інших питань, пов'язаних з тероризмом і запобіганням йому;

не допускати юридичних обмежень і переслідувань неурядових організацій та ЗМІ, які працюють над вивченням умов, що сприяють поширенню тероризму;

визнати, що заходи стосовно захисту і зміцненню прав людини є найважливішим компонентом ефективної політики з протидії тероризму і посилення громадської безпеки;

започаткувати програми і виділяти асигнування, що дозволяють громадянському суспільству та неурядовим організаціям оскаржувати антитерористичні закони і прийняті методи роботи в даній сфері через суди з метою зміцнення демократичної підзвітності;

використовувати переваги, пов'язані з можливістю отримання технічної допомоги БДПЛ, і спиратися на знання і досвід незалежних неурядових організацій у підготовці та перегляді антитерористичних стратегій і законодавства;

регулярно проводити оцінку ефективності та результативності антитерористичної політики та практики як власними силами, так і за

допомогою консультацій з представниками громадянського суспільства і незалежними експертами.

У лютому 2014 р. у розвиток згаданих вище рекомендацій, зважаючи на активізацію терористичних організацій у країнах Європи, БДПЛ спільно з Департаментом протидії транснаціональним загрозам Секретаріату ОБСЄ підготувало доповідь-настанову «Попередження тероризму і боротьба з насильницьким екстремізмом і радикалізацією, що призводять до тероризму: підхід, заснований на взаємодії поліції з населенням»⁷. У цьому документі, зокрема, розглядаються різні аспекти співробітництва правоохоронних органів з громадянським суспільством, детально розписуються параметри залучення до роботи з поліцією з метою попередження тероризму конкретних категорій населення (молоді, жінок, членів релігійних організацій, етнічних меншин, представників компаній малого і середнього бізнесу).

Досвід США

На початку XXI століття перед американським суспільством гостро постало питання про співвідношення між безпекою та демократією. Для американців, які цінують демократію, це був дуже непростий вибір, але він був зроблений на користь важливіших життєвих цінностей, тобто особистої і громадської безпеки. Після трагічних подій 11 вересня 2001 р. урядом за підтримки Конгресу були розроблені міжнародні та національні програми США щодо боротьби з тероризмом як на власній території, так і у різних регіонах світу.

Основна концепція цих програм - різкий зсув у бік посилення безпеки, що вплинуло на взаємини громадянина, суспільства і держави, підвищивши значення останньої і створивши об'єктивні передумови для деякого обмеження прав і свобод громадян в інтересах не тільки національної, а й особистої безпеки. Характерною особливістю цієї ситуації стала підтримка

⁷ Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.osce.org/secretariat/111438?download=true>

більшістю населення безпекових заходів, які були ініційовані адміністрацію Дж. Буша-молодшого, щодо посилення боротьби з тероризмом. Американці проявили терпимість і розуміння щодо тих обмежень і незручностей (обшуки в аеропортах, перевірка посилок, людей тощо), які супроводжували антитерористичну політику уряду. У країні виник широкий ініціативний рух громадян (у т.ч. добровільних пожежних команд), активізувалася діяльність сусідських громад, виріс потік пропозицій щодо поліпшення системи безпеки в країні.

На розширення взаємодії з громадськими інституціями у протидії тероризму з держбюджету США вже на початковому етапі виділялися значні кошти. Так, у 2002 р. їх обсяг склав 230 млн. доларів. При цьому велика частина цієї суми пішла на реалізацію програми «Сусідський дозор», націлену на підтримку зусиль громадян, які інформують поліцію про підозрілі дії сусідів, колег по роботі, випадкових знайомих тощо. Активісти спільно з правоохоронцями проводили презентації та спеціальні тренінги для населення, готували відповідну наглядну агітацію щодо правил поведінки у випадку надзвичайних ситуацій.

Довідково: ініціатива самоорганізації для забезпечення громадської безпеки зародилася у США у 1964 р., коли волонтери почали патрулювати вулиці Нью-Йорка після вбивства молодої жінки на порозі її будинку. Сусіди спостерігали за вбивством, але не допомогли жертві. Ця подія набула широкого розголосу, і мешканці району Квінс об'єдналися у добровільні загони, які патрулювали вулиці і повідомляли у поліцію про усіх підозрілих осіб. У 1972 р. Національна асоціація шерифів розпочала співробітництво з цим громадським рухом, створивши програму «Сусідський дозор» («Neighborhood Watch»). Після терактів 11 вересня 2001 р. діяльність програми вийшла за рамки своєї традиційної ролі з профілактики злочинності, зосередивши зусилля на виявленні терористичних загроз та попередженні надзвичайних ситуацій.

За ініціативою Державного департаменту США розпочато програму «Нагорода за справедливість». Було встановлено, що тому, хто своєчасно

повідомить про підготовку терористичного акту або про місце знаходження терористів, виплачується грошова винагорода. Її розмір безпосередньо залежить від масштабу попередженого злочину і може сягати 5 млн. доларів. Ця програма розрахована на те, що пособництво терористам стане менш вигідним для громадян, ніж співпраця з властями. Конгрес США також схвалив спеціальну програму з проведення роз'яснювальної роботи серед громадськості та програму співробітництва із засобами масової інформації стосовно боротьби з тероризмом і його різними проявами⁸.

Такі заходи довели свою ефективність: протягом першого року виконання зазначених програм була припинена діяльність безлічі організацій і приватних осіб, підозрюваних у допомозі терористам.

Довідково: після терористичних атак 11 вересня 2001 р. у штаті Теннессі за пропозицією кількох співробітників поліції був введений режим регулярних цілодобових рейдів по вулицях міст, а також різних організацій та закладів. Виступаючи з подібною ініціативою, місцеві поліцейські діяли, у першу чергу, не як представники правоохоронних органів, а як свідомі громадяни, котрі хотіли жити у безпечному штаті. Жодних директив від керівництва з цього приводу не надходило. У ході одного з таких рейдів було заарештовано 71 особу. Пізніше 30 з них були пред'явлені звинувачення у причетності до терористичної діяльності. Ця операція мала назву «Раптовий удар». Регулярність її проведення не розголошувалася, проте відомо, що до здійснення кожного з рейдів залучалося всього 50 штатних співробітників. Таким чином, основна робота правоохоронних органів відбувалася у звичайному режимі.

Наприкінці 2001 р. у США була створена Міжнародна асоціація співробітників антитерористичних відомств, яка складалася із працівників правоохоронних органів, пожежної служби, служби екстреного реагування та інших фахівців у сфері безпеки не лише зі Сполучених Штатів, але й інших країн. Діяльність організації мала на меті безпосереднє залучення

⁸ Алексеев О.Н. Противодействие терроризму в США: опыт и проблемы. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/protivodeystvie-terrorizmu-v-ssha-opyt-i-problemy>

громадянського суспільства до боротьби з тероризмом, оскільки тільки тоді можна говорити про ефективну протидію цьому явищу на загальнонаціональному рівні. Асоціація надавала допомогу громадянам щодо орієнтування у сфері антитерористичної діяльності, сприяла формуванню у суспільстві єдиного розуміння самої суті тероризму, масштабу загрози і характеру заходів, що здійснюються державою для боротьби з ним. Була започаткована специфічна система антитерористичної освіти школярів, у рамках якої підрастаюче покоління засвоювало правила поведінки в екстремальних ситуаціях, вчилося відрізняти дійсну загрозу від уявної (зокрема, недопущення розпалювання ісламофобії)⁹.

Довідково: залучення населення до підтримання громадської безпеки практикувалося у США і раніше. У 1976 р. там була створена неурядова організація добровільних помічників поліції «Crime Stoppers». У подальшому з'явилися її відділення в Австралії, Великій Британії, Канаді, країнах Латинської Америки, ПАР, Польщі. У 1976-2004 рр. з допомогою активістів організації було розкрито понад 1 млн. злочинів, заарештовано понад 500 тисяч правопорушників, повернуто власності на 1,5 млрд. доларів, конфісковано наркотиків на 4,5 млрд. доларів, при цьому інформаторам виплачено усього 65,5 млн. доларів.

Свої проекти та програми пропонували й інші неурядові організації США, які займаються широким спектром проблем публічної політики. Наприклад, Інститут світової політики виступив з ініціативою розробки комплексу заходів, які повинні здійснюватися як з боку уряду, так і з боку громадян. Інформаційно-розвідувальна діяльність, на думку авторів проекту, може і повинна бути сферою спільної компетенції двох цих суб'єктів антитерористичної боротьби. При цьому державні органи беруть на себе контроль над закритою інформацією, а завдання громадян полягають у прояві підвищеної пильності, демонстрації активної громадянської позиції та готовності співпрацювати з правоохорончими органами, повідомляючи їм

⁹ Акопян О.А. Противодействие терроризму как общая задача властей и граждан: зарубежный опыт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/protivodeystvie-terrorizmu-v-ssha-opyt-i-problemy>

про підозрілі факти.

Прикладом цього може слугувати запроваджена у 2010 р. Міністерством внутрішньої безпеки спільно з Міністерством юстиції США національна кампанія під назвою «Щось побачив – повідом» («If you see something, say something»). Цілі цієї компанії полягають у наступному:

підвищення обізнаності громад щодо індикаторів, які вказують на можливу терористичну діяльність;

акцентування уваги громадськості на важливості інформування уповноважених органів (на федеральному та місцевому рівнях) та їх партнерів стосовно виявленої підозрілої активності.

Досвід Ізраїлю

Ізраїль бореться з тероризмом практично з перших днів свого існування. Основою ізраїльської ЗСПТ є високопрофесійні спецслужби («Моссад» і «Шабак» з їх розгалуженою агентурною мережею), спецназ поліції та спеціальні армійські підрозділи. У поліції Ізраїлю, згідно з даними Центрального бюро статистики країни, служить до 28 тисяч осіб (при населенні у 8,5 млн жителів). Це один із найнижчих у світі показників кількості поліцейських на 100 тис. жителів, особливо для країни з високою терористичною загрозою. Крім цього, існує ще й організація добровільних помічників поліції «Мішмар Езрахі» (у перекладі – «Цивільна гвардія»), що сьогодні налічує 35 тисяч членів і є прикладом тісної співпраці між правоохоронцями та суспільством у спільній боротьбі за посилення внутрішньої безпеки.

Довідково: «Мішмар Езрахі» була створена у 1974 р. після серії кривавих терористичних актів. У 2002 р. кількість добровольців досягла максимуму і становила 70 тисяч осіб, які безпосередньо допомагали силам поліції в усіх областях її діяльності.

Поліцейські волонтери в Ізраїлі одягнені у відомчу уніформу (тільки з відповідною позначкою на поліцейському значку), наділені такими ж

повноваженнями, як і співробітники поліції, спеціальну підготовку отримують за тією ж програмою (що є специфічно ізраїльським явищем). Навчання члени організації поєднують з основною роботою. Кожен волонтер повинен проводити на службі не менше восьми годин на місяць. Бути членом «Мішмар Езрахі» в Ізраїлі - дуже почесно, і у суспільстві ці люди користуються повагою.

Добровольці діють, в основному, за місцем проживання і зосереджуються на запобіганні терористичним проявам та іншим правопорушенням у навчальних закладах та громадському транспорті. Ця робота організована за допомогою піших і автомобільних патрулів, установки КПП і фізичної охорони широкомасштабних заходів¹⁰.

У структурі Центрального апарату поліції Ізраїлю створене окреме управління «Поліція і громада», яке займається організацією діяльності добровільних помічників поліції. Завданнями управління є:

- збереження і розширення мережі добровільних помічників поліції;
- підвищення їх кваліфікації;
- пропаганда, агітація і поширення передового досвіду роботи помічників поліції.

Функції управління:

- розробка політики та процедур у сфері використання добровільних помічників поліції;

- організація взаємодії регіональних поліцейських сил і служб з добровільними помічниками поліції;

- контроль і моніторинг підготовки добровільних помічників поліції;

- розробка нових способів використання добровільних помічників поліції;

- висвітлення діяльності добровільних помічників поліції;

- пошук і підготовка добровільних помічників поліції на професійному рівні (патруль, детективна робота, молодіжна злочинність);

¹⁰ Полиция Израиля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.police.gov.il/RusArticlePage.aspx?aid=38>

розробка бюджетів для здійснення роботи добровільних помічників поліції, в тому числі із залученням місцевих органів влади¹¹.

Консолідації суспільства в умовах терористичної загрози, яка вважається однією з основних загроз національній безпеці, значною мірою сприяє неприйняттю тероризму як засобу досягнення політичних цілей. За час існування Держави Ізраїль там сформувалася так звана культура безпеки - спосіб оптимальної взаємодії елементів політичної системи з питань забезпечення безпеки. У рамках цієї культури ізраїльтяни, як правило, адекватно реагують на проведення заходів щодо запобігання терористичній загрозі: ретельні і численні перевірки при відвідуванні державних установ і місць громадського користування, ускладнення в дорожньому русі, викликані перевіркою підозрілих автомобілів тощо.

Факторами, які позитивно впливають на ефективність функціонування ЗСПТ в Ізраїлі, є такі властиві силовим структурам ознаки, як низька корумпованість співробітників, їх високий професіоналізм, допустима відкритість при взаємодії із ЗМІ та неурядовими організаціями. Адекватна реакція на критику з боку громадянського суспільства на адресу уповноважених органів дозволяє коригувати їх діяльність. У результаті - навіть помилки, що періодично мають місце в діях співробітників силових структур, не знижують рівня підтримки та довіри до них з боку суспільства. Проявом такої довіри є, зокрема, різні форми співпраці населення з правоохоронними органами, зокрема, інформування пересічними громадянами останніх про підозрілі предмети та осіб тощо. Слід зазначити ще одне специфічно ізраїльське явище: забезпечення високої ефективності діяльності спецслужб відбувалося і за відсутності законодавчого закріплення їх повноважень на ведення контртерористичної діяльності. Наприклад, закон «Про Службу загальної безпеки» («Шабак») - один з основних органів, які

¹¹ Гусаров С.М. Досвід організації роботи поліції Ізраїлю та можливості його застосування в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/384>

ведуть боротьбу з тероризмом) був прийнятий лише у 2002 р.¹².

В Ізраїлі відповідальність за освіту громадян у сфері терористичної загрози беруть на себе переважно неурядові організації. Міжнародний інститут з протидії тероризму – ізраїльська громадська організація, метою якої є надання докладної інформації громадянам країни щодо історії тероризму, сучасної ситуації, рівня загрози, методів протидії та рішень, що приймаються на державному рівні. Спеціальне методичне видання «Все, що потрібно знати про тероризм», підготовлене цією організацією, не лише привертає увагу до проблеми та спонукає громадськість сприяти властям у її вирішенні, але і уніфікує уявлення громадськості про причини, особливості та наслідки тероризму в Ізраїлі. Інститут співпрацює з Міжнародним академічним співтовариством з протидії тероризму. У його рамках здійснюється спільна робота ізраїльських і запрошених світових експертів щодо питань розробки нових механізмів протидії терористичній загрозі, пошуку шляхів взаємодії між властями і громадянами.

У цілому, діяльності зазначених ізраїльських громадських організацій притаманний пропагандистський характер. Серед іншого вони всіляко прагнуть донести до аудиторії ідею про неприпустимість пособництва терористам, а також про катастрофічну загрозу «громадянської халатності» - небажання громадян самостійно турбуватися про свою безпеку і безпеку всього суспільства¹³.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Боротьба із сучасним тероризмом вимагає удосконалення і розвитку традиційних підходів. Застосування переважно силових методів, каральної політики вже недостатньо для ефективної антитерористичної діяльності. Замість знищених бойовиків, учасників незаконних збройних формувань

¹² Зеленький В.В. Израиль: принципы борьбы с терроризмом. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naukarus.com/izrail-printsipy-borby-s-terrorizmom>

¹³ Матеріали «Круглого столу» «Загальнодержавна система боротьби з тероризмом: проблеми розвитку та правового забезпечення», проведеного в АТЦ при СБУ (м. Київ, 10 вересня 2010 р.).

приходять інші, але носії екстремістських ідей і спонсори тероризму часто залишаються недоторканими.

2. Органи державної влади спільно з громадськими організаціями повинні інформувати населення про феномен тероризму як суспільно-небезпечного явища, проводити роботу щодо створення у суспільстві атмосфери неприйняття тероризму у всіх його проявах.

3. Необхідним є відкритий діалог політиків, правозахисників, представників неурядових організацій для обговорення усіх проблем і протиріч, які гальмують боротьбу з тероризмом.

4. При зростанні терористичної загрози держава і громадянське суспільство повинні дійти згоди для досягнення оптимального співвідношення між безпекою та демократичними свободами.

5. Залучення громадянського суспільства до діяльності ЗСПТ є одним із важливих елементів забезпечення стійкості держави і суспільства до загрози тероризму.

6. Службі безпеки України, іншим суб'єктам боротьби з тероризмом доцільно врахувати іноземний досвід залучення громадянського суспільства до функціонування ЗСПТ при оновленні нормативно-правової бази у сфері протидії тероризму. На сьогодні співпраця з громадянським суспільством обмежується лише тим, що «суб'єкти боротьби з тероризмом у межах своїх повноважень ... формують громадську думку з метою сприяння державній політиці у сфері боротьби з тероризмом»¹⁴.

7. Міністерству внутрішніх справ України доцільно активізувати роботу щодо переведення у законне русло діяльності таких структур, як, наприклад, «Національні дружини», котрі висловлюють бажання і наміри брати участь у забезпеченні громадського порядку і внутрішньої безпеки в країні. У цьому контексті прикладом дієвої співпраці держави та

¹⁴ Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92 «Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D0%BF/print1452614476360738>

громадянського суспільства є організація добровільних помічників поліції Ізраїлю «Мішмар Езрахі».

8. Міністерству освіти і науки України спільно зі Службою безпеки України доцільно розробити та запровадити у закладах середньої та вищої освіти проведення спеціальних курсів щодо тероризму як соціального явища та основ протидії йому.

Паливода В.О.

Відділ проблем національної безпеки
Національний інститут стратегічних досліджень
травень 2018 р.